

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نېاشد تن من مېباد بدین بوم و بر زنده یک تن مېباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Political

سیاسی

نویسنده: والنٲین کاتاسانوف (Valentin Katasonov) *

برگردان: ا. م. شیرى

۰۳ می ۲۰۲۵

بهای جنگ جهانی دوم برای اتحاد شوروى و سایر کشورها

جمع کل خسارات غیرمستقیم اتحاد شوروى به تنهائی بالغ بر ۱۸۹۰ میلیارد روبل بود.

[به استقبال جشن هشتادمین سال پیروزی اتحاد شوروى بر فاشیسم، نازیسم و میلیتاریسم سرمایه‌دارى می‌رویم.]-

شیرى

طى چند دهه پس از پایان جنگ جهانی دوم، هیچ‌کس در جهان شک نداشت که اتحاد جماهیر شوروى در پیروزی بر المان فاشیستى و متحدانش نقش تعیین‌کننده ایفا کرده است. اما پس از انحلال اتحاد جماهیر شوروى، در غرب بازنگرى در تاریخ جنگ جهانی دوم آغاز شد. نقش اتحاد جماهیر شوروى در پیروزی به تدریج کمرنگ شد و عمده دستاوردها به متحدان غربى شوروى- امریکا، انگلیس و فرانسه- نسبت داده شد. گویا این پیروزی بدون باز کردن جبههٔ دوم در جون ۱۹۴۴، بدون برنامهٔ کمک امریکا («لند-لیز»، وام و اجاره) و موارد مشابه، امکان‌پذیر نبود.

اما اسناد آرشیف خلاف این را نشان می‌دهند. نیروهای اتحاد جماهیر شوروى در جبههٔ شرقى بیش از ۵۰۰ لشکر المانى و صدها لشکر کشورهای متحد المان را نابود کردند. این رقم ۳ و نیم برابر بیشتر از آن چیزى است که متحدان ما در مجموع در تمام جبهه‌های جنگ جهانی دوم نابود کردند. بیش از ۷۵٪ هواپیماها، تانک‌ها و توپخانه‌های رایش سوم توسط رزمندگان دلاور ما نابود شد. این اعداد را رویونیست‌های تاریخ جنگ جهانی دوم نمی‌توانند انکار کنند.

اما آن‌ها مدعی‌اند که پشت تمام این پیروزی‌های نظامی اتحاد جماهیر شوروی، امریکا و انگلیس بودند که با کمک‌های اقتصادی خود به شوروی، این پیروزی‌ها را ممکن ساختند. در سال ۱۹۴۱، تولید ناخالص داخلی اتحاد جماهیر شوروی، بر اساس برآورد مؤرخان غربی، برابر با ۳۵۹ میلیارد دلار (به دلار سال ۱۹۹۰ امریکا) بود. در حالی که این رقم برای امریکا ۱۱۱۸ میلیارد دلار و برای انگلیس ۳۱۶ میلیارد دلار بود. اما انگلستان هنوز مستعمرات و قلمروهای تابع داشت که با احتساب آن‌ها، تولید ناخالص داخلی کل امپراتوری انگلیس به ۷۱۶ میلیارد دلار می‌رسید. بنابراین، مجموع تولید ناخالص داخلی سه قدرت ائتلاف ضد هیتلر در سال ۱۹۴۱ برابر ۲۱۹۳ میلیارد دلار بود. سهم اتحاد جماهیر شوروی از این رقم، ۱۶ و ۴ دهم درصد و سهم متحدان آنگلوساکسون شوروی ۸۳ و ۶ دهم درصد از کل تولید ناخالص داخلی بود.

بله، اتحاد جماهیر شوروی از متحدین خود کمک اقتصادی دریافت می‌کرد. تقریباً تمامی این کمک‌ها از سوی امریکا و به صورت برنامه «لند-لیز» بود. در طول سال‌های جنگ، اتحاد جماهیر شوروی به ارزش ۱۰ میلیارد و ۹۸۰ میلیون دلار کمک دریافت کرد. جالب است که این مبلغ تقریباً سه برابر کمتر از میزان کمک دریافتی انگلستان بود (۳۱ میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلار). مسکو با اشتیاق منتظر ارسال تسلیحات، تجهیزات نظامی و مهمات از آن سوی اقیانوس بود، به‌ویژه در سال‌های ۱۹۴۱ و ۱۹۴۲ که شدیدترین نبردها در خاک ما جریان داشت و هنوز همه کارخانه‌های دفاعی شوروی به ظرفیت کامل خود نرسیده بودند. اما ارسال کمک‌های «لند-لیز» از سال ۱۹۴۲ آغاز شد. در آن سال، اتحاد جماهیر شوروی ۲۷ و ۶ دهم درصد از کل میزان «لند-لیز» را دریافت کرد و در سال‌های ۱۹۴۳ تا ۱۹۴۵ این سهم به ۷۱ و نیم درصد افزایش یافت. در سال ۱۹۴۸ کتابی به نام «اقتصاد جنگی اتحاد جماهیر شوروی در دوران جنگ میهنی» توسط نیکولای وازنسنسکی، رئیس برنامه‌ریزی دولتی شوروی، منتشر شد. در این کتاب آمده است که کمک‌های نظامی متحدین تنها ۴ درصد از تولید ناخالص داخلی اتحاد جماهیر شوروی را تشکیل می‌داد. البته، از متحدین سپاسگزاریم. بدون شک آن‌ها به کاهش تلفات انسانی ما کمک کردند و روز پیروزی را نزدیک‌تر ساختند. اما نمی‌توان درباره سهم تعیین‌کننده متحدین، حتی در بعد اقتصادی و نه فقط نظامی، در پیروزی صحبت کرد.

با استفاده از این فرصت، چند عدد ارائه می‌دهم که تصویر کاملی از هزینه جنگ برای اصلی‌ترین شرکت‌کنندگان آن ارائه می‌دهد. این هزینه از دو جزء اصلی تشکیل شده است: ۱) تلفات انسانی؛ ۲) خسارات و هزینه‌های اقتصادی.

در مورد تلفات انسانی به طور خلاصه می‌گویم: تقریباً ۵۰٪ از کل تلفات انسانی کشورهای شرکت‌کننده در جنگ جهانی دوم سهم شوروی بود (۶۱ کشور، حدود ۸۰ درصد از جمعیت کره زمین). (لئونید ریباکوفسکی، تلفات انسانی شوروی و روسیه در سال‌های ۴۵-۱۹۴۱، مجله «جمعیت»، شماره ۱، ۲۰۱۱). رقم رسمی تلفات ما که در سال ۱۹۹۰ بر اساس ارزیابی‌های کمیسیون ویژه ستاد کل و کمیته آمار دولتی شوروی به دست آمد، ۲۶ میلیون و ۶۰۰ هزار نفر، بدون احتساب تلفات غیرمستقیم جمعیتی است.

بر روی خسارات و هزینه‌های اقتصادی («بهای اقتصادی» مشارکت در جنگ) تمرکز خواهم کرد. این موارد شامل سه بخش اصلی است: ۱- هزینه‌های نظامی؛ ۲- خسارات مستقیم مادی ناشی از ویرانی‌ها (از دست دادن ثروت ملی)؛ ۳- خسارات غیرمستقیم، زیان‌هایی که به دلیل توقف یا کاهش تولید کالاها وارد شد.

از بخش سوم شروع می‌کنم. متأسفانه، محاسبات خسارات غیرمستقیم در مورد همه کشورها موجود نیست. تنها برآوردهایی از اقتصاد شوروی ارائه خواهم داد. نیکولای وازنفسکی در کتاب مذکور «اقتصاد جنگی اتحاد جماهیر شوروی در دوران جنگ میهنی»، ارقام مربوط به انواع مختلف تولیدات از دست‌رفته در سال‌های جنگ را ارائه می‌دهد. صحبت از کارخانه‌هایی می‌رود که در مناطق اشغال‌شده واقع بودند یا در اثر درگیری‌های نظامی تخریب شده

بودند. مبنای محاسبه، حجم تولید در سال ۱۹۴۰ است. در ادامه، حجم خسارات برخی صنایع (تا پایان جنگ) به صورت شاخص‌های طبیعی ذکر شده است.

۱ - زغال‌سنگ: ۳۰۷ میلیون تن؛

۲ - برق: ۷۲ میلیارد کیلووات-ساعت؛

۳ - فولاد: ۳۸ میلیون تن؛

۴ - دستگاه‌های ماشین‌سازی: ۹۰ هزار دستگاه؛

۶ - شکر: ۶۳ میلیون تن؛

۷ - غلات: ۱۱ میلیارد پود [یا پوت، برابر یک حلب ۱۶ یا ۱۷ کیلوگرمی]؛

۸ - سیب‌زمینی: ۱ میلیون و ۹۲۲ هزار تن؛

۹ - گوشت: ۶۸ میلیون تن؛

۱۰ - شیر: ۵۶۷ میلیون تن.

جمع کل خسارات غیرمستقیم اتحاد شوروی به تنهایی بالغ بر ۱۸۹۰ میلیارد روبل بود.

حالا به دومین مؤلفه «هزینه جنگ» یعنی خسارات مستقیم مادی ناشی از خرابی‌ها می‌پردازیم. بسیاری از کشورها چنین خساراتی را هم از نظر کمی و هم از نظر ارزش مالی ارزیابی کرده‌اند. شاخص‌های کمی شامل ساختمان‌های مسکونی تخریب‌شده به مترمربع، راه‌آهن و جاده‌ها و خطوط انتقال برق تخریب‌شده برحسب کیلومتر، ظرفیت نیروگاه‌ها به کیلووات و غیره محاسبه شده است. همچنین ارزیابی‌های مالی خسارات مستقیم مادی نیز اساساً به واحدهای پول ملی و قیمت‌های قبل از جنگ برآورد شده است. اما همه این موارد برای مقایسه‌های بین‌المللی چندان مناسب نیستند.

در مورد اتحاد جماهیر شوروی، ارزیابی خسارات مادی مستقیم توسط کمیسیون فوق‌العاده دولتی برای تعیین و بررسی جنایات متجاوزان آلمانی-فاشیستی و متحدان آن‌ها و خسارات وارده به شهروندان، مجتمع‌های کشاورزی، سازمان‌های اجتماعی، مؤسسات و بنگاه‌های دولتی اتحاد جماهیر شوروی در سال‌های جنگ کبیر میهنی تهیه و منتشر شده است (این کمیسیون در ۲ نوامبر ۱۹۴۲ با فرمان شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی تأسیس گردید). مهم‌ترین ارقام نشان‌دهنده خسارات عظیم مادی ما عبارتند از: ۱۷۱۰ شهر و بیش از ۷۰ هزار روستا و آبادی تخریب شده، حدود ۲۵ میلیون نفر بی‌خانمان شد. تقریباً ۳۲ هزار بنگاه صنعتی نابود گردید، ۸۴ هزار مدرسه و مؤسسه آموزشی دیگر تخریب شد، ۹۸ هزار تعاونی کشاورزی ویران و غارت شد. علاوه بر این، ۴۱۰۰ ایستگاه راه‌آهن، ۳۶ هزار مؤسسه مخابراتی، ۶ هزار بیمارستان، ۳۳ هزار کلینیک، درمانگاه و آمبولانس، ۸۲ هزار مدرسه ابتدایی و متوسطه، ۱۵۲۰ مؤسسه آموزش متوسطه تخصصی، ۳۳۴ مؤسسه آموزش عالی، ۴۳ هزار کتابخانه، ۴۲۷ موزیم و ۱۶۷ تئاتر نابود گردید.

اعداد و ارقام دقیق‌تر را می‌توان در کتاب فوق‌الذکر نیکولای وازنسنکی با عنوان «اقتصاد نظامی شوروی در دوران جنگ میهنی» یافت. این ارقام، به‌علاوه خسارات ناشی از ویرانی‌ها، شامل سرقت‌ها نیز می‌شوند (حمل اموال توسط اشغالگران از سرزمین‌های شوروی). برآوردها در چهار بخش اصلی دسته‌بندی شده است:

۱- خسارات سرمایه‌های ثابت صنعتی: دستگاه‌های فلزیر (تعداد)، ۱۷۵ هزار؛ کوبه‌ها و پرس‌ها (تعداد)، ۳۴ هزار؛ ماشین‌های برش (تعداد)، ۲۷۰۰ هزار؛ کوبه‌های خردکن (تعداد)، ۱۵ هزار؛ نیروگاه (ظرفیت کیلووات)، ۵ میلیون؛ کوره‌های بلند (تعداد)، ۶۲؛ کوره‌های روباز (تعداد)، ۲۱۳؛ دستگاه‌های نساجی (تعداد)، ۴۵ هزار؛ دوک‌های ریسندگی (تعداد)، ۳ میلیون.

۲- تلفات مراکز تولیدی کشاورزی: اسب (تعداد)، ۷ میلیون؛ گاو و گوسفند بزرگ (تعداد)، ۱۷ میلیون؛ خوک (تعداد)، ۲۰ میلیون؛ بز و گوسفند (تعداد)، ۲۷ میلیون؛ تراکتور (تعداد)، ۱۳۷ هزار؛ کمباین (تعداد)، ۴۹ هزار؛ تراکتور بذریاش غلات (تعداد)، ۴۶ هزار؛ خرمن‌کوب (تعداد)، ۳۵ هزار؛ تأسیسات دامپروری (تعداد)، ۲۸۵ هزار؛ باغات میوه (به هکتار)، ۵۰۵ هزار؛ تاکستان (هکتار)، ۱۵۳ هزار.

۳- خسارات زیرساخت‌های حمل و نقل و ارتباطات: خطوط راه‌آهن (کیلومتر)، ۶۵ هزار؛ لوکوموتیوهای بخار (واحد)، ۱۵ هزار و ۸۰۰؛ واگن (واحد)، ۴۲۸ هزار؛ پل راه‌آهن (واحد)، ۱۳ هزار؛ کشتی رودخانه‌ای (واحد)، ۸ هزار و ۳۰۰؛ خطوط تلگراف و تلفن، ۲۰۷۸ کیلومتر.

۴- خسارات وارده به اماکن مسکونی: در شهرها (واحد)، ۱ میلیون ۲۰۹ هزار؛ ساختمان‌های مسکونی در مناطق روستائی (واحد)، ۳ و نیم میلیون.

خسارات مادی وارده به اتحاد جماهیر شوروی توسط اشغالگران نازی، طبق محاسبات کمیسیون فوق‌العاده دولتی فوق‌الذکر، تقریباً ۳۰٪ از ثروت ملی آن و در مناطق تحت اشغال تقریباً ۶۷٪ بوده است.

خسارت مستقیم اتحاد جماهیر شوروی به میزان ۶۷۹ میلیارد روبل شوروی (بر اساس قیمت‌های پیش از جنگ در سال ۱۹۴۰) برآورد شده است. اقتصاددان فرانسوی، آ. کلود، خسارات اقتصادی مستقیم (تخریب و غارت اموال) کشورهای اصلی درگیر جنگ را به طور مقایسه‌ای ارزیابی کرد. بر اساس قیمت‌های پیش از جنگ در سال ۱۹۳۸، خسارات اتحاد جماهیر شوروی ۱۲۸ میلیارد دلار، آلمان ۴۸ میلیارد دلار بوده است. اما در رابطه با متحدان ما، این ارقام به شرح زیر است (دلار): انگلیس، ۶ میلیارد و ۸۰۰ میلیون؛ فرانسه، ۲۱ میلیارد و ۵۰۰ میلیون. خسارات آمریکا بسیار ناچیز بود (به طوری که نه به میلیارد، بلکه به میلیون دلار برآورد شده است). همچنین، خسارت پولند ۲۰ میلیارد دلار برآورد شده است. اگرچه ارزیابی‌های مجموعی ارزش خسارات مستقیم برای همه کشورهای درگیر جنگ وجود ندارد، اما می‌توان با اطمینان گفت که سهم اتحاد جماهیر شوروی نه تنها «بیش از نیم» (همان‌طور که برخی روزنامه‌نگاران نوشته‌اند)، بلکه بخش عمده‌ای از کل خسارات مستقیم مادی بوده است.

حالا درباره هزینه‌های نظامی (اولین جزء «هزینه جنگ»): در اینجا کامل‌ترین و معتبرترین برآوردها را ب. اندروکس، اقتصاددان آلمانی غربی به عمل آورده است. او تلاش کرده هزینه‌های بودجه نظامی کشورهای درگیر جنگ را بر اساس «مخرج مشترک» دلار آمریکا (با قیمت‌های زمان جنگ و نرخ ارز سال ۱۹۳۸) تبدیل کند. اعداد به دست آمده به این صورت است (میلیارد دلار): اتحاد جماهیر شوروی، ۳۵۷؛ آلمان، ۲۷۲؛ انگلستان، ۱۲۰؛ فرانسه، ۱۵؛ آمریکا، ۲۷۵؛ ایتالیا، ۹۴؛ جاپان، ۵۶. بنابراین، سهم بلوک ضد فاشیستی ۷۶۷ میلیارد دلار و سهم کشورهای «محور» ۴۲۲ میلیارد دلار است. برتری بلوک ضد فاشیستی آشکار است و سهم اتحاد جماهیر شوروی در این بلوک، ۴۶ و نیم درصد بود.

اگر هزینه‌های نظامی و خسارات مستقیم مادی کشورهای شرکت‌کننده در جنگ جهانی دوم را جمع کنیم، به ارقام «بهای جنگ» برای شرکت‌کنندگان اصلی می‌رسیم (به قیمت‌های سال ۱۹۳۸ یا قیمت‌های زمان جنگ، میلیارد دلار): اتحاد جماهیر شوروی، ۴۸۵؛ آلمان، ۳۲۰؛ انگلیس، ۱۲۶.۸؛ آمریکا، ۲۷۵. در بلوک ضد فاشیستی «سه‌گانه بزرگ»، تقریباً ۵۵٪ از مجموع «بهای جنگ»، سهم اتحاد جماهیر شوروی بود و ۴۵٪ باقی‌مانده به متحدان آنگلو ساکسون تعلق داشت. و این در حالی است که در «بهای جنگ» خسارات غیرمستقیم (کالاها و خدمات تولید نشده) لحاظ نشده است. با در نظر گرفتن این موارد، سهم اتحاد جماهیر شوروی در مجموع «بهای جنگ» بلوک ضد فاشیستی سه‌گانه بزرگ بسیار بیشتر بود.

در کنفرانس یالتا در سال ۱۹۴۵، یوسف ستالین، فرانکلین روزولت و وینستون چرچیل درباره میزان احتمالی غرامتهایی که آلمان باید به طرف‌های پیروز پرداخت کند و نحوه تقسیم این غرامت‌ها بین کشورهای پیروز بحث می‌کردند. ستالین با اظهار نجابت بی‌نظیر نسبت به آلمان اعلام کرد که باید مبلغ کلی غرامت‌ها ۲۰ میلیارد دلار تعیین شود (به یاد آوریم که در کنفرانس صلح پاریس در سال ۱۹۱۹، لندن و پاریس چه بار سنگین غرامت بر دوش آلمان گذاشتند). و همزمان او سخاوتمندی فوق‌العاده‌ای نسبت به متحدان خود نشان داد و گفت که اتحاد جماهیر شوروی تنها انتظار دارد ۵۰ درصد از مبلغ تعیین‌شده را دریافت کند. در کنفرانس پوتسدام، این پیشنهادات ستالین به‌عنوان یک تصمیم رسمی پذیرفته شد. افسوس که امروز این نجابت و سخاوتمندی مسکو از سوی غرب به طور کامل فراموش شده است.

بنیاد فرهنگ ستراتیژیک

مطلب مرتبط:

بهای بیروزی ما در سال ۱۹۴۵

۱۱ اردیبهشت - ثور ۱۴۰۴

* - پروفسور، دکتر علوم اقتصاد، مدیر مرکز پژوهش‌های اقتصادی «شاراپوف» فدراسیون روسیه، پژوهشگر مسائل پشت صحنه